

M. Anna Packalén Parkman och Magdalena Slyk,
Polsk grammatik, Uppsala, 2023, 306 ss.

EN NY LÄROBOK I POLSK GRAMMATIK FÖR SVENSKTALANDE – ETT VÄLKOMMET
HJÄLPMEDEL FÖR ALLA SOM VILL LÄRA SIG POLSKA PÅ SVENSKA.

En god boknyhet för året är *Polsk grammatik* av M. Anna Packalén Parkman och Magdalena Slyk, båda från Institutionen för moderna språk, Uppsala universitet. Anna Packalén Parkman är professor emeritus, verksam inom litteraturvetenskap och didaktik samt översättare av svensk litteratur till polska (bl.a. Moberg och Tunström). Magdalena Slyk är universitetslektor i polska med lång erfarenhet av undervisning i polska som främmande språk. *Polsk grammatik* ingår i serien *Slaviska handböcker och läromedel* och är utgiven av Institutionen för moderna språk vid Uppsala universitet.

Polsk grammatik fyller verkligen ett behov. Enligt förordet till boken är detta den första heltäckande polska grammatiken på svenska sedan 1940-talet! Den som under de senaste årtiondena har velat studera polska i Sverige har fått använda *Polish – An Essential Grammar* av Dana Bielec, som är innehållsrik och gedigen, men i första hand vänder sig till engelskspråkiga studerande.

Ett annat alternativ för den som har varit intresserad av polska är Morgan Nilssons *Kort polsk grammatik* från 2003 och *Polsk grammatik* från 2004. Morgan Nilsson har undervisat i slaviska språk vid Göteborgs universitet, och hans grammatikkompender har stora förtjänster och täcker ett brett spektrum av den polska grammatiken. De har dock också vissa nackdelar: Dels känns de för en nybörjare onödigt detaljrika (och t.o.m. överväldigande) i vissa avseenden, dels – och framför allt – finns de bara som pdf-filer online. De är alltså inte utgivna i bokform.

Packalén Parkmans och Slyks *Polsk grammatik* använder svenska grammatiska termer och är främst riktad till svenskspråkiga studerande på universitetsnivå. Den stora mängden exempel med översättning till svenska är också en av de viktigaste fördelarna med boken. Det är också en stor fördel att boken finns i pappersform – en grammatik är något man vill bläddra i, göra understrykningar i och ha framme på skrivbordet.

Polsk grammatik bygger på online-material som används på grundkursen i polska vid Uppsala universitet och är alltså i grunden didaktisk och avpassad för studier, vilket märks. Förhoppningsvis kommer det också en övningsbok till grammatiken så småningom!

I det följande kommer jag att gå igenom bokens olika delar och kommentera vissa punkter. Det blir bara några nedslag – en fullständig genomgång skulle bli alltför omfattande för detta sammanhang. I vissa fall jämför jag också med andra grammatikböcker, i första hand Morgan Nilssons kompendier.

Packalén Parkmans och Slyks grammatik börjar på sedvanligt sätt med en genomgång av alfabet, uttal, betoning och intonation.

Genomgången av fonologin är kort – kanske för kort. Sammanlagt ägnas mindre än tio spatiösa sidor åt fonologi och morfofonologi (även om vissa aspekter återkommer senare i boken). Detta kan jämföras med Nilssons kompendium, som anslår närmare 30 tättryckta sidor åt ämnet (vilket å andra sidan är lite väl mycket för nybörjarnivån). Packalén Parkmans och Slysks grammatik hade dock vunnit på att påpeka t.ex. att [p], [t], [k] är oaspirerade på polska och att polska vokaler är halvlånga, och att svenskans korta och långa vokaler inte kan användas.

Generellt anges i avsnittet om uttal enbart svenska ljud som referens (t.ex. att det polska ”y” uttalas som det svenska ljudet ”y”, eller att de polska nasalvokalerna uttalas som sina franska motsvarigheter), vilket leder lite fel. Här kunde man ha använt fonetisk skrift som komplement, t.ex. internationella fonetiska alfabetet (IPA), inte minst eftersom läsarna, varav de allra flesta torde vara språkstuderanter på universitetsnivå, säkert är bekanta med sådana uttalsangivelser.

En annan sak som hade varit bra att klargöra i uttalsavsnittet är skillnaden mellan hårda och mjuka konsonanter, som är så typisk för de slaviska språken och som spelar så stor roll för uttal och stavning. Som det är nu dyker termerna ”hård konsonant”, ”mjuk konsonant” och ”historiskt mjuk konsonant” (och t.o.m. ”halvmjuka konsonanter”, s. 66) upp i t.ex. avsnittet om substantivets böjning (t.ex. s. 35) utan vidare kommentarer eller förklaringar.

Därefter behandlas i Packalén Parkmans och Slysks grammatik ordklasserna en efter en, kasus efter kasus. Först kommer substantiven, och direkt får studenten stifta bekantskap med polskans märkliga upptagenhet av genus, där den för moderna indoeuropeiska språk sedvanliga indelningen i maskulina, feminina och neutrala ord inte räcker, utan där de maskulina orden dessutom måste finfördelas i icke-levande, levande (utom personer av manligt kön) samt levande maskulina personer. I Morgan Nilsson grammatikkompendium indelas de maskulina substantiven i fem undergrupper, men de tre som Packalén Parkman och Slyk använder räcker gott och väl för att ge upphov till frågor hos nybörjaren: Varför ska danser, mynt och frukter behandlas som levande maskuliner i ackusativ singular – men inte i ackusativ plural? Och varför måste genustänkandet drabba inte bara substantiv och attribut, som i romanska och germanska språk, utan också verbets preteritumformer? Som vanligt med språk får man nöja sig med att notera att det bara är på det sättet.

Här, och även senare i boken, visar Packalén Parkmans och Slysks grammatik en av sina styrkor, nämligen en rik exempelsamling. Dessutom är de polska exemplen alltid översatta till svenska, vilket underlättar. Morgan Nilsson går betydligt djupare i klassificering och indelning, men eftersom hans redovisningar till stor del består av tabeller och ordlistor i stor mängd blir resultatet för nybörjaren ofta alltför överväldigande. Packalén Parkman och Slyk har lagt sig på en bättre nivå när det gäller detaljrikedom och undantag (även om en och annan tabell ibland hade kunnat göra nytta).

Hur man än gör är emellertid polskans rika formlära, ytterligare försvårad av konsonantförändringar i t.ex. lokativ, ett formidabelt hinder för den som har ett

icke-slaviskt förstaspråk, och Packalén Parkmans och Slyks grammatik är till mycket god hjälp för att övervinna det hindret.

I avsnittet om verb gör författarna vad de kan för att på ett koncist men ändå heltäckande sätt behandla böjningsmönster i olika tempus samt aspektläran. De hittar för det mesta en rimlig balans, men ibland blir informationen oklar (t.ex. på s. 138, där ett par tabellrubriker verkar ha bytt plats), alltför kortfattad (också s. 138, där passivum går igenom och verb på *-ić*, *-yć* behandlas först under punkt 2 och sedan under punkt 6, utan att det förklaras vad skillnaden är mellan grupperna), eller redundant (som t.ex. när bildningen av preteritum particip förklaras dels i ett eget kapitel, dels i avsnittet om passivbildning av verb).

Genomgångarna av det märkliga ”verbet” *powinien* och av de reflexiva verben är utmärkta, och försedda med många exempel.

Avsnittet om pronomen är också i princip förträffligt, även om man kanske hade kunnat påpeka explicit att skillnaden i användningen av ordpar som *jego* och *swój* osv. faktiskt överensstämmer helt med skillnaden mellan *hans* och *sin* osv. i svenskan.

När man har kommit till adjektiven är man redan härdad när det gäller konsonantförändringar och genusdistinktioner, och Packalén Parkman och Slyk gör en fin genomgång av böjningen, som trots allt är mindre komplex än för substantiven.

Adverb är ju ett annat område där polskan utmärker sig. Egentliga adverb som *här*, *snart*, *alltid* finns i alla europeiska språk såvitt jag vet, men man brukar också på ett enkelt sätt kunna använda adjektivet, antingen som det är (som i tyska) eller genom ett tillägg av en ändelse (som i engelska och franska) eller genom att använda adjektivets neutrumform (som i svenska och ryska). Polskan gör däremot konsekvent skillnad mellan adjektiv och adverb, och har ändelsen *-e* eller *-o*, utan klara regler för när det ena eller andra ska användas. Packalén Parkmans och Slyks grammatik ger dock många exempel, vilket är lovvärt.

Räkneorden är ett annat svårt kapitel (Måste man ha fem ord för ”två”? Och dessutom böja dem i alla kasus?), men Packalén Parkmans och Slyks grammatik ger bra genomgångar, inte minst av hur substantiv och verb ska böjas efter de olika räkneorden (s. 212) och den särskilda rutan om den polska valutan och dess böjning (s. 210). Även här finns rikligt med exempel.

I slutet av boken följer fylliga förklaringar om klockslag, veckodagar och årstider, och därefter ett kort avsnitt om den polska syntaxen. Här tas också sådant som subjektlösa satser och opersonliga uttryck (som *trzeba*, *można*, *warto*) upp, vilket är mycket värdefullt. Däremot nämns inget om ordföljd, och frågepartikeln *czy* tas inte upp annat än att den förekommer i några exempel som rör andra grammatiska företeelser.

Allra sist finns en förteckning över idiomatiska uttryck, vilket måhända inte ingår i en grammatik normalt sett, men som icke desto mindre är ett roligt inslag. Möjligen kunde man plocka bort dem som är identiska på svenska, som *jeść za dwóch* (äta för två), *jeść jak ptaszek* (äta som en fågel).

Sammanfattningsvis är alltså Packalén Parkmans och Slyks *Polsk grammatik* ett mycket välkommet nytillskott för svenskspråkiga som studerar polska, inte minst genom sitt kontrastiva upplägg. Man kan alltid diskutera hur ingående och omfattande en bok av den här typen ska vara, men *Polsk grammatik* har i mitt tycke precis lagom omfattning för en som inleder sina studier i polska. De många exemplen med översättningar underlättar förståelse och inläring, och förklaringarna är oftast koncisa men ändå tillräckliga.

Det finns förstås också brister i *Polsk grammatik*. Framför allt saknas ett index över termer och ord i slutet av boken. Det gör det svårare att hitta informationen man söker. Boken innehåller också ett antal korrekturfel, vilket drar ner intrycket och försvårar inläring. Några exempel nedan:

- På s. 20 står att "O,o och U,u uttalas lika". Det ska naturligt vis vara "Ó,ó och U,u". På s. 22 anges att "Ż,ż/Rz,rz" uttalas som i "vision, genre". Det kan stämma, men då får man ange att det gäller det *engelska* uttalet av ordet "vision" och det *franska* uttalet av ordet "genre", inte de respektive svenska uttalen.
- På s. 138 högst upp har rubrikerna i den lilla tabellen förväxlat. Under rubriken "Pl. m. levande" förtecknas ändelserna för maskulina *icke* levande och blandade grupper, och vice versa.
- På s. 217 står att alla räkneord "från och med 4 kräver ett substantiv i genitiv". Men det ska väl vara "från och med 5"?
- Under rubriken "Negerade satser med być" på s. 264 anges som första exempel "Nie ma czasu". Det rör sig förstås här om verbet "mieć", inte "być". "Być" används däremot i preteritum och futurum i negerade satser.

Detta är dock randanmärkningar till en för övrigt väl genomarbetad och välbehövlig grammatik. Ett stort tack från oss polskstudenter!

Tomas Ölmelid
Uniwersytet Gdański
<https://orcid.org/0009-0004-0612-8977>